

ביאורים

רבנו בחיי ממשיך לעסוק בשאלה, האם ניתן לשוב על כל עוון, ובמסגרת העיסוק בכך הוא ממשיך למנות כאן עוד סוגים של חטאים הנוגעים גם לבני אדם אחרים, ולכן הקושי לשוב מהם הוא גדול. כמו שהזכרנו, וכפי שנראה בפרק הבא מטרתו של רבנו בחיי אינה לייאש את האדם שנכשל בחטאים אלו ולומר לו עד כמה דרכי התשובה והכפרה שלו טובים. מטרתו בעיקר לגרום לאדם להימנע מראש מנפילה ברשת החטאים הללו, וכן להדגיש את העובדה שבחטאים אלו לא די בתשובה בין אדם לבוראו, אלא יש לעמוד ולתקן את הנזקים שנעשו לזולת.

נקודה זו בולטת מאוד בחטא של דיבור בגנות חבריו. חטא זה הוא חטא שקל מאוד לאדם להיכשל בו, בגלל שהאדם עסוק הרבה בדיבור, והדיבור אינו דורש ממנו מאמץ רב, ולעומת זאת הנזק שיכול להיגרם ממנו גדול מאוד, וגם דרכי התשובה מחטא זה קשים ומסובכים. דרכו של דיבור להתפשט ולעבור מאדם לאדם ולהזיק מאד למי שדיברו עליו, והתשובה על כך קשה, במיוחד בגלל הקלות שבו הוא נעשה ומפני שריבוי הדיבורים שאדם מדבר בכל יום עלולים להשכיח ממנו את עצם העובדה שהוא דיבר או מיהם האנשים שעליהם הוא דיבר. רבנו בחיי מזכיר לאדם שבניגוד לבני האדם, הקב"ה אינו שוכח שום דיבור ולו הקטן ביותר, ותובע ממנו לשוב ולתקן כל נזק שנעשה על ידו.

נושא נוסף שבו אנו עוסקים כאן, הוא גרימה של נפילה רוחנית לאחרים. קורה לפעמים שאדם ממציא שיטה מסוימת, שגם אם יש לה נגיעה ביהדות או דומה לעבודת ה', כמעשהו של ירבעם בשעתו, היא בכלל חטא וגורמת להם לטעות ולסור מדרכו של הבורא. חטא כזה שעניינו החטאת הרבים הוא חמור ביותר, והוא אחד מהדברים שעליהם נאמר שהחוטא בו לא מספקין בידו לשוב. תביעה דומה לזו הנוגעת לעולמם הרוחני של אחרים היא התביעה ממי שאמנם לא נכשל בחטא הנורא של החטאת הרבים, אך לא דאג לגרום להם לעשות דברים טובים או להימנע מעשיית הרע, שגם הוא נתבע על כך.

הרחבות

• החוטא ומחטיא את הרבים

יְכַל הַמַּחְטִיא אֶת הַרְבִּים אֵין מְסַפֵּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מקור דין זה הוא במסכת אבות [ה, יח]. ופירש רש"י שהטעם שלא מסייעים לו לשוב בתשובה הוא כדי "שלא יהא בגן עדן, ותלמידיו בגיהנום" [רש"י על המשנה]. אולם בספר העיקרים ביאר שהסיבה לכך היא, מפני "שהמחטיא את הרבים אי אפשר לשוב בתשובה שלמה" שכן, כיצד יוכל לתקן את מעשי האנשים הרבים שהחטיא? [מאמר ד, כו].

מדברים אלו עולה קושי: האם אין הקב"ה רוצה בתשובתם של רשעים? התשובה היא שאף שאין מסייעים לרשע זה לשוב בתשובה, אם ישוב בתשובה שלמה הקב"ה יקבל אותו. וכן כתב הרמב"ם שאף שישנם חטאים המעכבים את התשובה כגון המחטיא את הרבים, "אין מונעין אותה. אלא אם עשה אדם תשובה מהן - הרי זה בעל תשובה, ויש לו חלק לעולם הבא". [רמב"ם הלכות תשובה ד, ו, תוספות יום טוב אבות ה, יח]

(יש להעיר שעל פי הסברו של ספר העיקרים שהעיכות בתשובתו של מחטיא הרבים הוא מפני הקושי לתקן את מעשי האנשים הרבים שהחטיא, אם באמת לא תיקן את כל מעשי הרבים, יש ראשונים הסוברים שאין לו תשובה כמו שנבאר לקמן בהרחבות - י"ח תשרי).

וּמַהֵם, מִי שֶׁבָּא אֶל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה מִמְזַר, כִּי הִחְרַפָּה לֹא תִמוּשׁ וְהִשְׁבַּת הַמַּעֲוֹת אִי אֶפְשָׁר לוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (איוב לא, יא): "כִּי הִיא זְמָה וְהוּא עֹון פְּלִילִים, כִּי אִשׁ הִיא עַד אֲבָדוֹן תֵּאכְל", וְאָמַר הַכֶּתוּב (הושע ה, ט): "כִּי בִּי בָגְדוּ כִּי בָנִים זָרִים יִלְדוּ".

וּמַהֵם, מִי שֶׁהֲרִיגִיל לְשׁוֹנוֹ לְכַזֵּב וּלְסַפֵּר בְּגִנוּת בְּנֵי אָדָם וּלְדַבֵּר בָּהֶם, וְאֵינָנו יְכוּל לְעַמֵּד עַל זֶה מְרִבּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ תְּכֵלִית אֲצִלוֹ, וְכִבֵּר שִׁכַח הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר דָּבַר בָּם, וְהִכַּל שְׁמוֹר עָלָיו וְכָתוּב בְּסֵפֶר עֲוֹנוֹתָיו, וְבוֹ נֶאֱמַר (תהלים מא, ז): "וְאִם בָּא לְרִאוֹת שְׂוֹא יְדַבֵּר לְבוֹ יִקְבֹּץ אֶון לוֹ", וְאָמַר (תהלים נ, יח): "אִם רֵאִיתָ גִבּוֹר וְתַרְץ עִמּוֹ", וְשֶׁאֵר הַעֲנִין. וְהִנֵּה הַשְּׁוֹה הַלְשׁוֹן הִרְעָה עִם הַגִּבּוֹר וְהִנְאוּהוּ, וְאָמַר (יחזקאל ט, ט): "אִישׁ בְּרַעְהוּ יִהְיֶה לּוֹ".

וּמַמָּה שֶׁתִּקְשֶׁה הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ, מִי שֶׁהִדִּיחַ בְּנֵי אָדָם בְּדַת שְׁבֻדָּה לָהֶם, וְהִכְרִיחַם לְהֶאֱמִין בָּהֶם, וְתַעַה וְהִתְעָה, וְכָל אֲשֶׁר יוֹסִיף הָעַם הַמֶּאֱמִינִים בָּהֶם יוֹסִיף עֲוֹנוֹ וְיִכְפַּל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָה (אבות ה, יח): "כָּל הַמְזַכֵּה אֶת הַרְבִּים אֵין חָטָא בָּא עַל יָדוֹ, וְכָל הַמַּחְטִיא אֶת הַרְבִּים אֵין מְסַפֵּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה", וְאָמַר (שם): "יִרְבְּעַם חָטָא וְהִחְטִיא אֶת הַרְבִּים חָטָא רַבִּים תְּלוּי בוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א טו, ו): "עַל חֲטָאת יִרְבְּעַם אֲשֶׁר חָטָא וְאֲשֶׁר הִחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל".

וּמִשִּׁיגֵי בְּמִין הַזֶּה מִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְצוּוֹת בְּטוֹב וּבִהְזָהִיר מִן הָרַע לְאֲנָשִׁים תּוֹעִים, וְעִקְבוּ מִזֶּה יְחוּל מִמּוֹנָם אוֹ יִרְאַתָם, אוֹ בְּשִׁתּוֹ מֵהוֹכִיחַ אוֹתָם, וְתַעֲנוּ, וְלֹא הוֹרָה אוֹתָם הַדֶּרֶךְ הַיִּשְׁרָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לג, ח): "הוּא רָשָׁע בְּעֵוֹנוֹ יְמוּת וְדָמוֹ מִיֶּדֶךָ אֲבָקֶשׁ".

עבירות שהתשובה קשה מהם

דוגמא נוספת לעבירות בין אדם לחבירו

